

УДК 340.12

Державні обмеження права на інформацію у сучасному глобалізованому світі

Т.С. КОРШУН

Дніпропетровська державна фінансова академія, м. Дніпропетровськ, Україна,
E-mail: for.korshun@gmail.com

Авторське резюме

У статті розглядається закордонний та український досвід у сфері державного обмеження права на інформації. Зокрема, досліджується досвід Китаю, Кореїської Народно-Демократичної Республіки, Російської Федерації щодо запровадження інформаційних обмежень з боку держави. Аналізуються причини застосування подібних обмежень. Стверджується, що у сучасному світі ефективно обмеження права на інформацію можливе лише водночас із побудовою закритого суспільства (в економічному, політичному та культурному сенсі).

Аналізує автор основні проблеми реалізації права на інформацію у сучасному глобалізованому світі. Для України найбільш актуальними є дві проблеми на шляху до гарантування права на інформацію. Першою є порівняно низький рівень володіння англійською мовою, яка є мовою міжнародної комунікації. Друга проблема полягає у недостатньому доступі до технічних засобів, у першу чергу до мережі Інтернет та брак «технічної грамотності».

Україна, маючи потужний інтелектуальний потенціал, зобов'язана якнайширше забезпечувати своїм громадянам право на доступ до інформації. Законодавство повинно створювати режим максимального сприяння вільному поширенню інформації. Також важливою має стати принципова відмова держави від спроб монополізувати інформаційні технології.

Ключові слова: інформація, глобалізація, інформаційні технології, інтернет, право на інформацію, держава, державне регулювання.

Government restrictions to the right to information in the modern globalized world

T.S. KORSHUN

Dnipropetrovsk state financial academy, Dnipropetrovsk, Ukraine, E-mail: for.korshun@gmail.com

Abstract

The foreign and Ukrainian experience in government restrictions on the right to information is examined in the article. In particular, studies the experience of China, North Korea, Russia to introduce restrictions on information from the state are analyzed. Also the reasons the use of such restrictions are examined. It is alleged that in the modern world the restrictions the right to information can only be effective with the simultaneously construction of a closed society (economically, politically and culturally).

The main problems of the right to information in today's globalized world are analyzed. For Ukraine, the most relevant are two problems on the way to guarantee the right to information. The first is the relatively low level of English which is the language of international communication. The second problem is the lack of access to technical means, basically to the Internet, and the lack of «technological literacy».

Ukraine, with its powerful intellectual potential is obliged to provide the widest right to access to information for all citizens. Legislation should provide the maximum assistance for the free flow of information. The fundamental rejection of attempts to monopolize information technology has become another very important issue.

Keywords: information, globalization, information technology, internet, right to information, state, government regulation.

Постановка проблеми. Історія людства майже нерозривно пов'язана з історією розвитку держави. Незважаючи на те, що феномену держави у сучасному розумінні не більше декількох століть, на сьогодні важко уявити існування цивілізації поза державою. Однак, безперечно, що держава виникає для вирішення ключових викликів, які існували у конкретний історичний період. Завдання полягає у з'ясуванні того, чи змінилися ці виклики на сьогодні або чи є передумови для їх зміни у середньостроковій перспективі, а також чи є держава ефективним способом вирішення тих цілей, заради яких вона створювалася та існує.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми обмеження інформації з боку держави досліджувалися майже всіма представниками філософії держави та права: Платон, Аристотель, Цицерон, Т.Гоббс, Ж.-Ж.Руссо, І.Кант, Г.Гегель, М.Вебер досліджували причини та умови допустимості запровадження обмежень поширення чи використання інформації. Розвиток інформаційного суспільства супроводжується підвищенням уваги дослідників до феномена інформації.

Мета дослідження полягає у дослідженні закордонного та українського досвіду у сфері державного обмеження права на інформацію, про-

© Т.С. Коршун, 2014

аналізувати основні проблеми реалізації права на інформацію у сучасному глобалізованому світі.

Виклад основного матеріалу. На питання «Навіщо існує держава?» протягом історії надавалися різні, часто протилежні відповіді. Так, Аристотель стверджує, що «держава – це спілкування подібних між собою людей заради досягнення якомога кращого життя» [5, с.603]. Іншими словами, завданням держави є налагодження шляхів комунікації між людьми, що, у свою чергу, призводить до спільної користі. На сьогоднішній день держава стрімко втрачає вплив на джерела отримання, зберігання та поширення інформації. Інтернет стає тим простором, який неможливо регулювати традиційними засобами – за допомогою правових норм та карального державного апарату. Вперше це стало помітно, коли у процесі боротьби із небажаними опозиційними ЗМІ на початку ХХІ століття виявилось, що сервери та інформація на них знаходиться поза правовим простором держави. Ця технічна простота виходу за межі державного регулювання вперше дозволила таку «еміграцію» у випадку незгоди із державним курсом, яка б не означала виходу за межі суспільства, порівняння більшості зв'язків із ним.

Інформація стала ще менше підконтрольна державі. Традиційні ЗМІ залежать від держави, принаймні через процедури ліцензування та отримання частот для мовлення в органах державної влади. Інтернет-інформація взагалі не потребує жодної взаємодії із державою, а тому набагато складніше запровадити на цьому просторі цензуру. Найбільш успішні спроби цензури інтернет-сфери відбуваються у Північній Кореї. Але для цього державі доводиться забороняти використання інтернету та мобільного зв'язку переважній більшості громадян [9].

У Китаї інтернет присутній, але запроваджено цілий ряд суттєвих обмежень до повноцінного користування засобами зв'язку – повністю блокуються окремі сайти (зокрема, YouTube, Twitter, Facebook), провайдери зобов'язані вилучати контент на запит органів державної влади тощо [Див. 10]. За результатами нещодавнього дослідження виявилось, що, 12 % повідомлень із соціальної мережі видаляються – це складає близько 12 млн. повідомлень на день. Вірогідність зникнення критичного зауваження із соціальної мережі – 100% [10]. Разом із тим, інтернет-користувачі як Китаю, так і інших держав із наявністю цензури в інтернеті постійно знаходять технічні можливості для отримання доступу в обхід заборон державної влади – виникла ціла індустрія програмного забезпечення, яке дозволяє замаскувати територіальну приналежність комп'ютера. [Див. 12].

Новітні ініціативи в РФ покликані спрямувати розвиток російського сегмента інтернету у бік більш жорсткого його регулювання. Було

проголошено курс на формування замкненого «російського інтернету» [7], свого внутрішнього пошукового сервісу [15] тощо. Відбуваються постійні спроби обмеження змісту інформації, що доступний з території РФ (забороняються конкретні сайти або ресурси за територіальною ознакою: так, у червні 2014 року на території РФ були заблоковані українські інтернет-ресурси) [8], відбуваються спроби прирівняти популярних блогерів до традиційних ЗМІ (що означає необхідність ліцензування та можливості відмови у виданні ліцензії на написання дописів в інтернет-просторі) [11, ст.10-2], розробляються технічні можливості блокувати доступ до інтернету конкретним людям чи цілим територіям [11, ст.15-4]. Як і в Китаї, в РФ стрімко набирають популярності програми, здатні обходити владні заборони. В Північній Кореї ніколи не було інтернету та мобільного зв'язку як явища, громадяни протягом довгого часу не мають змоги вільно відвідувати інші держави, тому владі відносно просто контролювати інформацію у цьому суспільстві. В Китаї інтернет одразу запроваджувався із певними обмеженнями, однак бізнес-відкритість цього суспільства створює можливості для обміну інформацією та суттєвим чином підриває зусилля держави по обмеженню інтернет-контенту. В РФ вільний інтернет був присутній майже до 2014 року, тому впроваджувати обмеження буде ще складніше. Хоча паралельно із заборонами в віртуальному просторі, РФ намагається вводити заборони і щодо закордонних подорожей [16]. Ці дії є підтвердженням того, що для формування дієвого контролю над інформацією потрібно побудувати закрите суспільство.

Інтернет перетворив інформацію на глобальний феномен, який майже не залежить від державних кордонів. Це спосіб поєднання людей на якісно іншому принципі – територіальна близькість замінюється близькістю ментальною. Доступність не просто інформації, а найбільш якісної інформації у найбільш віддалених куточках світу перетворює світ на систему, побудовану на принципово інших засадах. Ми маємо змогу обирати не просто освіту, а найбільш якісну освіту, використовуючи платформи для онлайн-курсів (<https://www.khanacademy.org/>, <https://www.coursera.org/>, <http://universarium.org/> тощо). При цьому поступово розширюються можливості щодо отримання дипломів про дистанційну освіту, які є підтвердженням певного рівня кваліфікації. Це означає, що територіальна віддаленність та транспортні проблеми, інвалідність та інші фактори не є перешкодою для отримання якісної освіти та професії. Ми маємо змогу обирати продавця товару виходячи з інших міркувань, аніж територіальна доступність (<http://www.amazon.com/>, <http://www.ebay.com/>, <http://www.taobao.com/> тощо). Ми можемо набагато вільніше подорожувати, використовуючи інтер-

нет-сервіси резервування квитків, бронювання готелів тощо (<http://www.skyscanner.com.ua>, <http://www.booking.com/> тощо). Світ вимушено стає більш відкритим та зручним.

Тому основними проблемами на сьогоднішній день на шляху до гарантування рівного доступу до інформації в українському суспільстві є два фактори. По-перше, це доступність вивчення англійської мови як мови міжнародної інформації. По-друге, це технічна можливість доступу до інтернету. Цікаво, що найбільш ефективною стратегією забезпечення більшої доступності інтернету поки що видається не один із державних проєктів, а проєкт комерційної компанії Google. Ця компанія зайнялася створенням всесвітньої мережі доступу до інтернету за допомогою повітряних куль. «Технічно мова йде про створення мережі повітряних куль, кожен з яких сягає майже 15 м в діаметрі, що рухаються в стратосфері Землі на висоті близько 20 км. Енергетичне забезпечення апаратури на кулі відбувається повністю за рахунок Сонця. Використовувати систему куль Google Loon передбачається, встановивши користувачеві спеціальну антену. За допомогою неї будуть виконуватися з'єднання з приймально-передавальною апаратурою кулі на цивільних частотах 2.4 і 5.8 ГГц, відкритих для використання ким би то не було» [Докладніше див. 18]. Такий проєкт має шанс стати найбільш успішним варіантом вирішення завдань Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства [14] у частині забезпечення рівного доступу до інформації. До речі, відмова від традиційної системи постачання інтернету через кабелі та виключення із цієї схеми провайдерів ще більше ускладнить можливість встановлення державного контролю за небажаною інформацією. Отже, що може і повинна робити держава із правовим регулюванням інформації? По-перше, органи державної влади повинні гарантувати кожному право на доступ до інформації. В Україні це право закріплено у Конституції України [1, ст.34], законі України «Про інформацію» [2, ст.5]. Це означає, що у кожної людини повинна бути можливість отримати необхідну їй інформацію незалежно від місця проживання, фізичних можливостей, фінансового стану тощо. Крім того, конституційний принцип проголошує заборону цензури [1, ст.15], а це означає відмову від намагання обмежити вільний обіг будь-якої інформації у мережі.

По-друге, гарантувати право людині на вільний доступ до інтернету. Обмеження такого вільного доступу повинні встановлюватися виключно судом і тільки відносно конкретної особи (наприклад, у випадку засудження її до позбавлення волі). В Україні відсутнє законодавче закріплення права на доступ до інтернету. Але в «стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» в якості однієї із цілей розвитку держави заплановано «забезпечення

гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень» [3]. Аргументація невід'ємності права на доступ до інтернету зводиться до характеристики інтернету як домінуючого, а іноді навіть єдиного способу отримання інформації [20]. Починаючи із 2010 року право на інтернет та заборона немотивованої відмови у доступі до мережі закріплені у законодавстві Коста Ріки, Естонії, Фінляндії, Франції, Греції та Іспанії [19]. Питання про те, чи може бути доступ до технічних засобів правом людини сам по собі, є відкритим. Але вочевидь, що саме інтернет сьогодні виступає основним каналом комунікації, а тому держава має базувати свою політику на тому, що кожна особа повинна мати технічну можливість виходу до всесвітньої мережі.

В угоді про асоціацію між Україною та ЄС вказано, що «сторони будуть співпрацювати у сфері розвитку інформаційного суспільства задля збільшення доступності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для громадян та бізнесу» [17, ст.389]; Україна має прийняти національну стратегію інформаційного суспільства (прийнята 15 травня 2013 року – див. 3) та активізувати власну участь у розробках у сфері ІКТ, що проводяться Європейським Союзом [17, ст.390]; а також «забезпечити широкополісний доступ до інтернету, вдосконалити систему електронної безпеки та стимулювати використання ІКТ громадянами, бізнесом, адміністраціями шляхом вироблення місцевого інтернет-контенту та впровадження онлайн-сервісів, особливо в сфері електронної комерції, електронного врядування, електронної медицини та освіти» [17, ст.391]. Вказані цілі визначають ключове завдання правового регулювання інформаційного простору – гарантувати максимальну зручність використання онлайн-сервісів. Тобто, не повинно створюватися жодних додаткових обмежень чи вимог до онлайн-діяльності у порівнянні із звичайною. Там, де це можливо, електронний доступ має бути повністю прирівняний до особистого контакту.

На сьогоднішній момент має бути ще одне надзвичайно важливе правило – держава повинна намагатися ускладнити процедури у тих онлайн-сферах, які вже присутні в українській економіці – зокрема, електронній комерції. Станом на початок 2014 року 2,1 млн. громадян України здійснювали покупки онлайн [13], 14 % товарів на ринку побутової техніки та електроніки продаються через інтернет [4]. І цей сектор демонструє постійну динаміку зростання. Для електронних платежів використовуються системи електронних грошей, які на сьогоднішній день в законодавстві України не мають легального статусу (системи PayPal, Яндекс-гроші тощо). При прийнятті законів це має враховуватися, причому кожна спроба за-

боронити чи ускладнити використання таких платіжних механізмів призведе до збільшення тіньового сектора економіки. Тобто, законодавство має забезпечувати режим максимального сприяння електронним сервісам. Надзвичайно важливою має стати принципова відмова держави від спроб монополізувати електронний ринок у тій чи іншій сфері.

Висновки. Ми живемо у часи надзвичайно швидких змін. Тому законодавство з питань ІКТ не має намагатися врегулювати усі дрібні питання, оскільки через досить короткий час його необхідно буде змінювати. Завдання пра-

вового регулювання має полягати у встановленні лише базових принципів використання онлайн-сервісів. Сучасні можливості призводять до пропозицій реформування традиційних економіко-правових інститутів на принципово нових засадах. Таким чином, на сьогоднішній день, при наявних можливостях комунікації, існування держави не є обов'язковою або необхідною умовою для реалізації значних, у тому числі некомерційних проектів. Відсутність обмежень доступу до інформації суттєво розширює можливості реалізації масштабних проектів поза державним управлінням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради, - 1996, - №30, ст. 141
2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року N 2657-XII // Відомості Верховної Ради України від 01.12.1992 - 1992 р., № 48, стаття 650
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р // Урядовий кур'єр від 13.06.2013 — № 105
4. 100 міст – крок вперед. Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування, як основи надання адміністративних послуг в електронному вигляді [Електронний ресурс]; за заг. ред. І. С. Куспляк, А. О. Серенко. – Вінниця : ГО «Подільська агенція регіонального розвитку», 2014. – 86 с. - Режим доступу https://www.dropbox.com/s/j3ho22kdhez7jfb/Monitoring_Rez_Fin_2014_ukr.pdf
5. Аристотель. Политика / Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т.4. / Пер. с древнегреч.; Общ. редакция А.И.Доватура. - М.: Мысль, 1983. - с.375-644
6. Артюхин В. В. Реальность 2.0b. Современная история информационного общества / В.В. Артюхин. М., 2011. — 432 с.
7. В России предлагают создать свой интернет — «Чебурашку» // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://hi-tech.mail.ru/news/cheburuska.html>
8. Единый реестр доменных имен, указателей страниц сайтов в сети «Интернет» и сетевых адресов, позволяющих идентифицировать сайты в сети «Интернет», содержащие информацию, распространение которой в Российской Федерации запрещено // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://eais.rkn.gov.ru/>
9. Интернет в Северной Корее // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://saferunet.org/expert/article/561/>
10. Как работает интернет в Китае // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://apparatmag.com/apps/china-internet/>
11. О внесении изменений в Федеральный закон «Об информации, информационных технологиях и о защите информации» и отдельные законодательные акты Российской Федерации по вопросам упорядочения обмена информацией с использованием информационно-телекоммуникационных сетей: Федеральный закон РФ от 5 мая 2014 г. N 97-ФЗ // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/05/07/informtech-dok.html>
12. Обзор специализированных способов обхода блокировок в интернете // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://habrahabr.ru/post/219623/>
13. Обсяг українського ринку електронної комерції перевищить у 2013 році \$ 2 млрд. // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://money-news.te.ua/2013/11/08/obsyah-ukrajinskoho-rynku-elektronnoji-komertsiji-perevyschyt-v-2013-rotsi-2-mlrd/>
14. Окинавская Хартия глобального информационного общества // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html>
15. Поисквик Спутник запущен // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://habrahabr.ru/post/223727/>
16. Сотрудникам силовых ведомств России запретили выезд за границу // Известия. - 22 апреля 2014 г. - [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/569668#ixzz34RIPwXWr>
17. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://www.eas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm
18. Google створить всесвітню мережу Інтернету за допомогою повітряних куль // Експрес онлайн. 22.06.2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://expres.ua/video/2013/06/22/89169-google-stvoryt-vsivitnyu-merezhu-internetu-dopomogoyu-povitryanyh-kul>
19. Right to Internet access // [Електронний ресурс]. - Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Right_to_Internet_access
20. Skepys B., Is There a Human Right to the Internet?// Journal of Politics and Law, Vol. 5, No. 4 (November 2012), pages 15-29

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy, pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku (The Constitution of Ukraine) // *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, - 1996, - №30, st. 141
2. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 roku N 2657-XII (On information: the law of Ukraine) // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* vid 01.12.1992 - 1992 r., № 48, stattia 650
3. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 travnia 2013 r. № 386-r (On approval of the Strategy for Information Society Development in Ukraine) // *Uriadovyi kurier* vid 13.06.2013 — № 105
4. 100 mist – krok vpered. Monitorynh vprovadzhennia instrumentiv elektronnoho uriaduvannia, yak osnovy nadannia administratyvnykh posluh v elektronnomu vyhladi [Elektronnyi resurs]; (100 cities - a step forward. Monitoring of Implementation of e-governance as the basis of administrative services electronically) / za. zah. red. I. S. Kuspliak, A. O. Serenok. – Vinnytsia : HO «Podilska ahentsiia rehionalnoho rozvytku», 2014. – 86 p. - Mode of access https://www.dropbox.com/s/j3ho22kdhez7jfb/Monitoring_Rez_Fin_2014_ukr.pdf
5. Arystotel. Polityka (Politics) / Arystotel. Sochyneniia: V 4-kh t. T.4. / Per. s drevnehrech.; Obshch. redakt-siia A.Y.Dovatura. - M.: Misl, 1983. p.375-644
6. Artiukhyn V. V. Realnost 2.0b. Sovremennaia ystoriia ynformatsyonnoho obshchestva (Reality 2.0b. Modern history of the information society). M., 2011. 432 p.
7. V Rossyy predlahaiut sozdat svoi ynternet — «Cheburashku» (Russian offer to create its own internet - «Cheburashka»). Mode of access: <http://hi-tech.mail.ru/news/cheburuska.html>
8. Edynyi reiestr domennykh ymen, ukazatelei stranyts saitov v sety «Internet» y setevykh adresov, pozvoliai-ushchyyk ydentyfytyrovat saity v sety «Internet», sodержashchye ynformatsiyu, rasprostraneniye kotoroi v Rossyiskoi Federatsyy zapreshcheno (Single reestr domain names, indexes pages of sites in the network «Inter-net» and the network address for the identification of sites in the network «Internet», containing the informa-tion the dissemination of which is prohibited in the Russian Federation). Mode of access: <http://eais.rkn.gov.ru/>
9. Internet v Severnoi Koree (Internet in North Korea). Mode of access: <http://saferunet.org/expert/article/561/>
10. Kak rabotaet internet v Kytae (How does the Internet in China works). Mode of access: <http://apparatmag.com/apps/china-internet/>
11. O vnosenyy yzmeneniy v Federalnyi zakon «Ob ynformatsyy, ynformatsyonnykh tekhnolohiyakh y o zashchyte ynformatsyy» y otdelnye zakonodatelnye akty Rossyiskoi Federatsyy po voprosam uporiadocheniya obmena ynformatsyei s spozlovanyem ynformatsyonno-telekommunykatyionnykh setei: Federalnyi zakon RF ot 5 maia 2014 h. N 97-FZ (Amendments to the Federal Law «On Information, Information Technologies and Protection of Information» and some legislative acts of the Russian Federation on streamlining the exchange of information with the use of information and telecommunication networks). Mode of access: <http://www.rg.ru/2014/05/07/informtech-dok.html>
12. Obzor spetsyalyzyrovannykh sposobov obkhoda blokyrovok v ynternete (Overview of specialized methods to bypass blockages in the Internet). Mode of access: <http://habrahabr.ru/post/219623/>
13. Obsiah ukrainskoho rynku elektronnoi komertsii perevyschyt v 2013 rotsi \$ 2 mlrd. (The volume of Ukrainian market of electronic commerce in 2013 will exceed \$ 2 billion). Mode of access: <http://money-news.te.ua/2013/11/08/obsyah-ukrajinskoho-rynku-elektronnoi-komertsiji-perevyschyt-v-2013-rotsi-2-mlrd/>
14. Okynavskaia Khartyia hlobalnoho ynformatsyonnoho obshchestva (Okinawa Charter on Global Information Society). Mode of access: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html>
15. Poyskovyk Sputnik zapushchen (The searcher engine «Sputnik» is launched). Mode of access: <http://habrahabr.ru/post/223727/>
16. Sotrudnykam sylovykh vedomstv Rossyy zapretyly vyezd za hranytsu (The members of the security agen-cies of Russia banned from traveling abroad) // *Yzvestiya*. 22 apreliia 2014 h. Mode of access: <http://izvestia.ru/news/569668#ixzz34RIPwXWr>
17. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part. Mode of access: http://www.eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm
18. Google stvoryt vsesvitniu merezhu Internetu za dopomohoiu povitrianykh kul (Google will create a glob-al network the Internet using balloons) // *Ekspres onlain*. 22.06.2013. Mode of access: <http://expres.ua/video/2013/06/22/89169-google-stvoryt-vsesvitnyu-merezhu-internetu-dopomogoyu-povitrianykh-kul>
19. Right to Internet access. Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Right_to_Internet_access
20. Skepys B., Is There a Human Right to the Internet?// *Journal of Politics and Law*, Vol. 5, No. 4 (November 2012), pages 15-29

Коршун Тетяна Сергіївна - кандидат філософських наук, доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія
Адреса: 49083, м. Дніпропетровськ, вул. Аржанова, 12
E-mail: for.korshun@gmail.com

Korshun Tetiana Sergiivna - PhD in philosophy, associate professor
Dnipropetrovsk state financial academy
Address: 12, Arzhanova Str., Dnipropetrovsk, 49083, Ukraine
E-mail: for.korshun@gmail.com